

Uchwała z dnia 24 maja 1996 r.
II PZP 2/96

Przewodniczący SSN: Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Józef Iwulski, Jerzy Kuźniar (sprawozdawca),

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Jana Szewczyka, w sprawie z powództwa Małgorzaty B. przeciwko Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Ł. o odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 24 maja 1996 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi postanowieniem z dnia 20 marca 1996 r., [...] - do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 KPC.

Czy pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy przysługuje od zakładu pracy zwrot kosztów zakupu leku nabytego za pełną odpłatnością, w sytuacji, gdy zakład ten nie ponosi winy za zaistnienie wypadku i nie jest zakładem wprawianym w ruch za pomocą sił przyrody ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy nie przysługuje od pracodawcy zwrot kosztów zakupu leku nabytego za pełną odpłatnością, jeżeli nie ponosi on odpowiedzialności na zasadach prawa cywilnego.

U z a s a d n i e n i e

Przedstawione zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego:

Powódka Małgorzata B. dochodziła zasądzenia od Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Ł. tytułem zwrotu kosztów zakupu leku o nazwie "Hyalgan" kwoty 7.479.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 4 listopada 1993 r. W uzasadnieniu podała, że w dniu 7 grudnia 1992 r. jako pracownik pozwanej Stacji, uległa wypadkowi przy pracy, udając się na kontrolę sklepu, upadła wsiadając do autobusu i doznała urazowej choroby chrząstki stawowej. Na zwolnieniu lekarskim przebywała do dnia 31 grudnia 1992 r. lecząc się początkowo w przychodni przyszpitalnej, a następnie operacyjnie w Oddziale Chirurgii Ortopedyczno-Urazowej Szpitala [...] w Ł. od 28 czerwca 1993 r. W szpitalu rozpoznano u niej chorobę chrząstki stawowej (pourazową) i usunięto jej część. Po hospitalizacji powódka otrzymała receptę na lek "Hyalgan" (jedyne lekarstwo na odbudowę chrząstki stawowej), który dostępny był tylko za pełną odpłatnością w aptece szwajcarskiej w W., za cenę 7.479.000 zł. Po zakupieniu tego leku - 8 lipca 1993 r. - powódka dochodziła zasądzenia między innymi tej kwoty od pracodawcy.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Łodzi wyrokiem z dnia 30 czerwca 1995 r. w tej części powództwo oddalił, stwierdzając, że z mocy ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.

U. z 1983 r., Nr 30, poz. 144 ze zm.), odpowiedzialność pracodawcy za skutki wypadku dotyczy jedynie roszczeń wymienionych w ustawie, zaś pracownik może dochodzić roszczeń uzupełniających w oparciu o przepisy prawa cywilnego, po wykazaniu przesłanek odpowiedzialności zakładu pracy. Przesłanki te w sprawie nie wystąpiły, co czyni powództwo w tej części niezasadnym.

Wobec rewizji powódki, Sąd Wojewódzki powziął wątpliwość wyrażoną w przedstawionym zagadnieniu prawnym. Sąd Wojewódzki podniósł, że świadczenia z ustawy wypadkowej obejmują m.in. zaopatrzenie w leki bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za częściową odpłatnością, na zasadach i w zakresie określonych w odrębnej ustawie - obecnie w ustawie z dnia 27 września 1991 r. o zasadach odpłatności za leki i artykuły sanitarne (Dz. U. Nr 94, poz. 422 ze zm.). W tej części więc stan prawny uległ zmianie, skoro przed wejściem w życie ustawy z dnia 27 września 1991 r., pracownik miał prawo do bezpłatnego zaopatrzenia w leki.

Zdaniem Sądu Wojewódzkiego można, bądź to podzielić stanowisko Sądu I instancji, bądź też przyjmować, że przepisy ustawy wypadkowej przyznają poszkodowanemu jedynie "ograniczony zakres świadczeń", a skoro Kodeks cywilny statuuje zasadę pełnego odszkodowania - art. 361 § 2 KC - to zasada ta znajduje zastosowanie nawet wtedy, gdy pracodawcy nie można przypisać winy, a nie jest on też zakładem wprawianym w ruch za pomocą sił przyrody.

Za tą drugą interpretacją przemawia też, według Sądu Wojewódzkiego, przepis art. 22 ust. 2 ustawy wypadkowej, w którym przyznano poszkodowanemu pracownikowi zaopatrzenie w leki, w zakresie niezbędnym do leczenia, bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za odpłatnością częściową, przy czym powstaje wtedy pytanie, czy z celem ustawy wypadkowej nie koliduje obciążanie pracownika kosztami zakupu niezbędnego do leczenia leku, jeżeli jest on dostępny tylko za pełną odpłatnością.

Zdaniem Sądu Wojewódzkiego za ewentualną odpowiedzialnością pracodawcy przemawiają względy słusznościowe, polegające na dążeniu do zrównania sytuacji prawnej pracowników różnych zakładów pracy, bez względu na to czy zakład jest poruszany siłami przyrody (odpowiedzialność na zasadzie ryzyka), czy też nie (odpowiedzialność na zasadzie winy).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

I. Ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst Dz. U. z 1983 r., Nr 30, poz. 144 ze zm.) określa w sposób wyczerpujący świadczenia przysługujące pracownikom, którzy doznali uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy i choroby zawodowej. W przepisie art. 2 pkt 7 przewidziano, że świadczenia te obejmują także nieodpłatne świadczenia lecznicze, położnicze i rehabilitacyjne, zaopatrzenie w leki bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za częściową odpłatnością na zasadach i w zakresie określonych w odrębnej ustawie, przedmioty ortopedyczne, protezy, środki opatrunkowe i pomocnicze oraz prawo do przysposobienia zawodowego i innych świadczeń w naturze - dla pracownika lub rencisty oraz dla członków rodzin tych osób.

Sposób zaopatrzenia w leki reguluje obecnie ustawa z dnia 27 września 1991 r. o zasadach odpłatności za leki i artykuły sanitarne (Dz. U. Nr 94, poz. 422 ze zm.). W ustawie tej, w art. 19 zmieniono art. 2 pkt 7 i art. 22 ust. 1 pkt 2 cytowanej ustawy

wypadkowej w kierunku ograniczenia w pełni dotąd nieodpłatnego zaopatrzenia w leki.

Przewidując świadczenia należne pracownikowi i członkom jego rodziny, w tym odszkodowawcze, w ustawie przyjęto odpowiedzialność zakładu pracy, niezależną od odpowiedzialności z prawa cywilnego, wyłączając możliwość uwolnienia się od niej nawet przy wykazaniu, że szkoda jest następstwem siły wyższej, czy powstała wyłącznie z winy osoby trzeciej. Ewentualna wina pracownika może mieć znaczenie o tyle, o ile całkowicie wyłącza odpowiedzialność zakładu pracy w sytuacjach przewidzianych w art. 8 ustawy wypadkowej.

Świadczenie odszkodowawcze nazwane jednorazowym odszkodowaniem przysługuje pracownikowi w zależności od stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu i jest limitowane (ryczałtowe), to zaś oznacza, że możliwe są sytuacje, w których cała szkoda majątkowa nie zostanie nim wyrównana.

Jest to podyktowane konstrukcją odpowiedzialności zakładu pracy, wyłączającą możliwość uwolnienia się od niej (a więc opartą na ryzyku pełniejszym niż przewidziane np. w art. 434, 435 i 436 KC, zgodnie z którymi istnieje możliwość uwolnienia się od odpowiedzialności).

Jak zaznaczono, art. 2 ustawy wypadkowej zawiera wyczerpujące wyliczenie należnych świadczeń, zaś ich bliższe określenie zawarte jest w dalszych przepisach ustawy. Gdy chodzi o zaopatrzenie w leki, to regulacja ta dotyczy, w myśl art. 22 ust. 1 pkt 2, przede wszystkim osób uprawnionych do renty inwalidzkiej (z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej), zaś pracownikom, którzy ulegli wypadkowi przy pracy lub zapadli na chorobę zawodową, a nie są uprawnieni do renty inwalidzkiej, prawo do tych świadczeń przysługuje "w zakresie niezbędnym do leczenia następstw tego wypadku lub choroby" - art. 22 ust. 2. Obecnie należy przez to rozumieć "zaopatrzenie w leki bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za częściową odpłatnością na zasadach i w zakresie określonych w odrębnej ustawie" (ustawa z dnia 27 września 1991 r. o zasadach odpłatności za leki i artykuły sanitarne). Podstawą prawną roszczenia pracownika (o zwrot wydatków na leki) nie jest w tym przypadku art. 2 pkt 7 (przepis ten jedynie wylicza świadczenia regulowane ustawą), ale przepis art. 22 ust. 2 w związku z ust. 1 pkt 2 ustawy wypadkowej z uwzględnieniem warunków w nim przyjętych ("w zakresie niezbędnym do leczenia następstw tego wypadku lub choroby").

Przyjąć więc trzeba, że po zmianie art. 22 ust. 1 pkt 2 ustawy wypadkowej, pracownik poszkodowany wypadkiem przy pracy ma prawo do zaopatrzenia w leki nie tylko bezpłatnie, ale też za opłatą ryczałtową lub częściową stosownie do odrębnych przepisów. Ustawa wypadkowa w zakresie świadczeń przez nią przewidzianych nie daje żadnych prawnych podstaw by obciążać zakład pracy kosztami zakupu lekarstw. Zakłady pracy bowiem, na podstawie ustawy wypadkowej zobowiązane są jedynie do wypłaty jednorazowych odszkodowań, świadczeń wyrównawczych i odszkodowań za przedmioty utracone wskutek wypadku (art. 32 ust. 1 pkt 1 i 32 ust. 2 pkt 1 oraz art. 34). Zobowiązanie to jako wyczerpujące nie może być poszerzane. Brak też w ustawie wypadkowej przepisu, który dawałby podstawę do przyznania takiego świadczenia na zasadzie słuszości.

II. Przy odpowiedzialności zakładu pracy z tytułu wypadków przy pracy, może dojść do zbiegu podstaw odpowiedzialności, co uprawniałoby do ubiegania się o dalsze świadczenia (wyrównujące całą szkodę stosownie do art. 361 § 2 KC) na podstawie przepisów prawa cywilnego, już po uzyskaniu świadczeń gwarantowanych ustawą

wypadkową.

Art. 40 tej ustawy taki zbieg odpowiedzialności wykluczał, wyłączając możliwość dochodzenia jakichkolwiek roszczeń z tytułu wypadku przy pracy lub chorób zawodowych w oparciu o przepisy Kodeksu cywilnego, także wtedy, gdy szkoda na osobie pracownika powstała w związku z zachowaniem pracodawcy, które mogłoby być oceniane - w rozumieniu prawa cywilnego - jako czyn niedozwolony.

Sytuacja ta zmieniła się zasadniczo, po wejściu w życie z mocą od dnia 1 stycznia 1990 r., ustawy z dnia 24 maja 1990 r. o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz. U. Nr 36, poz. 206), w której w art. 4 pkt 3 dokonano zmiany ustawy wypadkowej, (skreślenia jej art. 40), co ma ten skutek, że osoby, uprawnione do świadczeń z tytułu wypadków przy pracy, mogą dochodzić od zakładów pracy dalszych świadczeń (uzupełniających) według przepisów prawa cywilnego, poza przewidzianymi ustawą wypadkową.

Świadczenia te mogą mieć charakter jednorazowy (odszkodowanie, zadośćuczynienie), albo powtarzający się (renta uzupełniająca) i obejmują wszelkie wyniki z uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia koszty konieczne i celowe, w tym koszty leczenia (m.in. koszty zakupu lekarstw).

Dochodzenie roszczeń cywilnoprawnych w razie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym wiąże się z respektowaniem zasad prawa cywilnego, również dotyczących odpowiedzialności zakładu pracy za szkodę. Tym samym nie można przyjąć na tle obowiązującego prawa, że zasady odpowiedzialności zakładu pracy za szkodę wynikającą z wypadku przy pracy lub choroby zawodowej zawarte są w ustawie wypadkowej, zaś roszczenia przysługujące poszkodowanemu pracownikowi reguluje ta ustawa oraz Kodeks cywilny. Są to bowiem odrębne reżimy prawne, oparte na odrębnych zasadach odpowiedzialności, zaś fakt, że mogą być obecnie stosowane "na równych prawach", oznacza konieczność wykazania podstaw odpowiedzialności, te natomiast w każdej z tych ustaw są regulowane odrębnie.

Jeżeli więc szkoda jakiej doznał pracownik z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej (uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia) jest wynikiem czynu niedozwolonego, to o odpowiedzialności zakładu pracy na zasadach prawa cywilnego nie można mówić w oparciu o przesłanki z ustawy wypadkowej, ale konieczne jest wykazanie podstaw odpowiedzialności z Kodeksu cywilnego (na zasadzie winy - art. 415 KC lub na zasadzie ryzyka - art. 435 KC).

Rzeczą [...] pracownika będzie więc wykazanie odpowiedzialności zakładu pracy, udowodnienie szkody i związku przyczynowego pomiędzy zdarzeniem (wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową) a powstaniem szkody. Zakład pracy zaś może podnosić okoliczności wyłączające jego odpowiedzialność, a nadto powoływać się na przyczynienie pracownika mające znaczenie przy ustalaniu odszkodowania - art. 362 KC.

Samo otwarcie prawnych możliwości dochodzenia roszczeń uzupełniających w oparciu o przepisy prawa cywilnego, nie może oznaczać "automatycznej" odpowiedzialności zakładu pracy, analogicznej do tej z ustawy wypadkowej. Tak więc pracownik, który uległ wypadkowi przy pracy może dochodzić od zakładu pracy roszczeń uzupełniających, w tym obejmujących zwrot kosztów zakupu leku, na zasadach prawa cywilnego, a więc po wykazaniu przesłanek odpowiedzialności pracodawcy.

Z tych względów podjęto uchwałę jak w sentencji.

=====